

Szkoła wobec kreacji współczesności¹

School towards creating modernity

Słowa kluczowe: szkoła, uczeń, nauczyciel, rodzic, społeczeństwo, cywilizacja.

Key words: school, student, teacher, parent, society, civilization.

Abstract. Civilization, which is a creation of the social acquisition inclusive of products of technology, as well as science, political culture and the range of controlling natural environment situates an individual in the sphere of necessity of participating in the creation of the present time provided that an individual autonomy is preserved. By no means, it is not an easy task, indicated by unpredictability, ambivalent of meanings and presumed incompetence.

Prowadzone rozważania stanowią próbę poszukiwania, a może tylko wskazania na te elementy funkcjonowania szkoły, które mogą okazać się przydatne dla kreowania społeczeństwa rozumnego i rozumiejącego potrzebę współodpowiedzialności za przyszłe pokolenia, za kształt rzeczywistości, w której przypadło nam żyć, za poczucie odpowiedzialności za przyszłość. Być może owo wskazanie to tylko iluzja, ułuda badacza, że kogoś – indywidualnie, grupowo, społecznie, globalnie to zajmie.

Traktując o współczesności, niezależnie od przyjętych stanowisk promujących z jednej strony katastroficzne wizje ludzkiego bytu, z drugiej zaś niosących ułudę szczęśliwości, należy uznać, iż funkcjonujemy w czasach specyficznych, naznaczonych niekompetencją, nieprzewidywalnością, ambiwalencją znaczeń. Są to czasy obejmujące rzeczywistość globalną, zastaną, a w zasadzie uformowaną przez człowieka i niezależnie od podejmowanych prób jej oceny rzeczywistą i wymagającą koherencji jednostki i jej świata.

Globalizacja to termin wywodzący się z łacińskiego „globus” – kula, okrągła bryła; przymiotnik „globalis” – oznacza coś całościowego, ogólnego, obejmującego glob ziemski. Etymologicznie globalizacja obejmuje zjawiska mające miejsce w świecie ujmowanym całościowo. Sam proces globalizacji wyjaśniany jest w sposób zróżnicowany. „Dla jednych oznacza tworzenie jednego wspólnego społeczeństwa. Dla drugich wiąże się z intensyfikacją stosunków społecznych o zasięgu ogólnosiwiatowym. Jeszcze innym kojarzy się z tworzeniem wielości powiązań i sieci zależności oraz

¹ Przedruk [w:] J. Bojanowicz, K. Ziembakowska-Cecot (red., 2018). *Przygotowanie nauczycieli do nowych wyzwań edukacyjnych*, UTH Radom.

wzajemnych oddziaływań państw i społeczeństw”². Termin globalizacja za sprawą H.M. McLuhana często utożsamiany jest z pojęciem „globalnej wioski”, czyli całego świata obecnego w naszym życiu dzięki wręcz nieograniczonemu przepływowi informacji i możliwości porozumiewania się, dzięki możliwości fizycznego przemieszczania się w dowolne miejsce na ziemi, a także dzięki wspólnym problemom i wyobrażeniom o tym, co jest poza nami. XXI wiek stanowi z jednej strony o uniwersalizacji rozumianej jako integracja ludzkości w skali globalnej na płaszczyźnie aksjologiczno-normatywnej, z drugiej strony wyznacza potrzebę budzenia się świadomości odrębności narodowych i kulturowych. Globalizacja może być dobrem dla człowieka i społeczeństwa, ale może też okazać się zjawiskiem szkodliwym o poważnych konsekwencjach”³.

I tutaj jawią się nowe obszary zadań dla i poprzez edukację. Spojrzenie w przyszłość wywołuje potrzebę postawienia przed edukacją nakazu przekazywania „masowo i skutecznie coraz więcej wiedzy i umiejętności, które ewoluują, adekwatnych do kognitywnej cywilizacji, albowiem są one podstawą kompetencji jutra. Jednocześnie powinna znaleźć i zaznaczyć punkty odniesienia, które będą chronić sferę publiczną i prywatną przed zalewem informacji, mniej lub bardziej efemerycznych, oraz pozwoli zachować właściwy kierunek indywidualnym i zbiorowym projektom rozwoju. Edukacja jest niejako zobowiązana do dostarczenia mapy złożonego i wiecznie niespokojnego świata i busoli umożliwiającej po nim żeglugę”⁴.

Zadania, jakie stają przed edukacją, uwikłane są w wieloaspektowe zależności. Dlatego też obciąża do podjęcia trudu i ryzyka dokonania zmian nie tylko w aspekcie formalnym, odnoszącym się do właściwej strukturalizacji systemu oświatowego, ale również odmiennego niż dotychczas pojmowania roli głównych odbiorców edukacji, tzn. uczniów i nauczycieli, a także rodziców i całego społeczeństwa.

Z pewnością miejscem spotkania nauczycieli i uczniów jest szkoła, w której dokonują się szeroko ujmowane procesy kształcenia i wychowania mające na celu wszechstronny rozwój osoby dziecka. Wydaje się, że zasadniczym celem owego spotkania winno być przygotowanie młodych ludzi do „istnienia”, czyli umiejętności stwarzania i doświadczania pełni życia, a nie tylko „robienia czegoś”⁵.

Dlatego też szkoła jako element organizacji społecznej winna odnieść się do określenia nowych dróg prowadzących do koherencji człowieka i jego świata poprzez ich zauważenie, sformułowanie, naznaczenie subiektywną interpretacją. Jest to więc poszukiwanie źródła siły w walce o „bycie” – interpretowane jako współbycie jednostek ze sobą i ze światem, a także sztuką bycia „Kimś”.

² J. Gnitecki, *Globalizacja*, [w:] T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, tom 2, wyd. Żak, Warszawa 2003, s. 47.

³ Rozwój, globalizacja, dobro człowieka. Audycja dla przedstawicieli związków zawodowych i przedsiębiorstw, ORP 21, 2000, nr 6, s. 39–40.

⁴ *Edukacja – jest w niej ukryty skarb*. Raport dla UNESCO pod przewodnictwem J. Delorsa, Wyd. UNESCO, Warszawa 1998, s. 85.

⁵ S. Wołoszyn, *Oświata i wychowanie w XX wieku*, [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika*, PWN, Warszawa 2003, s. 169.

Są to z pewnością zadania trudne i odpowiedzialne. Ich realizacja możliwa jest, gdy:

- szkoła będzie otwarta na osobę ucznia z pełnią przysługujących mu praw,
- szkoła będzie otwarta na osobę nauczyciela wraz z promocją jego indywidualności,
- szkoła będzie otwarta na rodziców jako współtwórców realizacji edukacyjnej,
- szkoła będzie otwarta na społeczeństwo traktowane jako element świata globalnego.

szkoła będzie otwarta na osobę ucznia z pełnią przysługujących mu praw.

Tego typu podejście wymaga traktowania ucznia jako osoby. Można wyróżnić kilka znaczeń tego pojęcia⁶:

- w kategorii ontologicznej – osoba jest istotą niezależną, istniejącą w sobie samej, w sensie substancjalnym, ontologicznym, pozostaje niezależna od wpływów zewnętrznych, „być sobą” wypływa z ontologicznego faktu „być człowiekiem”;
- w sensie bytu racjonalnego – osoba jest rozumiana jako będąca w relacji do innych, jako będąca w konkretnej sytuacji;
- w kategoriach etyczno-moralnych – zawiera wskazania na wyższe dobro, podkreślając fakt pozostawania sobą samym, fakt indywidualności;
- w sensie psychologicznym – podkreśla się indywidualny charakter aktów psychicznych osoby, z jednoczesnym uwzględnieniem jej społecznego charakteru.

Ujęcie ucznia jako osoby usankcjonowane jest stosownymi aktami prawnymi. Należą do nich Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Deklaracja Praw Człowieka, Konwencja o prawach Dziecka.

Traktowanie ucznia jako osoby, jako bytu autonomicznego, mającego prawo określenia przestrzeni swojej wolności stanowiącej podstawę samorozwoju daje szansę na respektowanie wytyczonych przez Raport UNESCO kierunków kształcenia. Bowiem to właśnie na kanwie wolności kształtuje się owa osobliwa intymność człowieka, dająca mu poczucie odrębności, wywołująca zaciekawienie, potrzebę działania i poszukiwania. Możliwość dokonywania własnego wyboru wpływa nie tylko na rozwój sfery poznawczo-instrumentalnej ucznia odnoszącej się do poznawania świata i podjęcia trudu jego kreowania, ale daje również możliwość znalezienia swojego miejsca w świecie wartości.

Zatem otwarcie na osobę ucznia zakłada danie mu szerokiego spektrum wolności w wyborze sposobu uczenia się, współuczestniczenia w kreowaniu procesu dydaktyczno-wychowawczego, możliwości kreowania na swój własny sposób postaw moralnych, czyli prawa do wszechstronnego rozwoju na miarę własnych, indywidualnych potrzeb.

⁶ M. Sawicki, *Dziecko jako osoba. Szkice z teorii kształcenia i wychowania*, s. 18–19, [w:] B. Dymara (red.), *Dziecko w świecie szkoły*, Impuls, Kraków 1998, s. 108–109.

szkoła będzie otwarta na osobę nauczyciela wraz z promocją jego indywidualności

Nauczyciel to osoba ucząca innych poprzez przekazywanie wiadomości, wprowadzająca w świat wartości oraz kształtująca kompetencje i umiejętności, w tym umiejętność uczenia się przez całe życie. Nauczyciel współczesny to profesjonalista przygotowany merytorycznie, pedagogicznie, psychologicznie oraz metodycznie. Jest źródłem wiedzy i etycznych wartości oraz doświadczenia społecznego i życiowego w zmieniającym się świecie; wyzwala aktywność uczących się i wspomaga ich rozwój⁷.

Realizacja zadań przez nauczyciela na miarę współczesności wymaga od niego szeregu kompetencji. Są one w rozważaniach autorów dotyczących tej kategorii pedagogicznej, określane odmiennie ze względu na różne podejścia metodologiczne, w konsekwencji czego mamy do czynienia z odmiennością formalną, znaczeniową i zadaniową. I tak R. Kwaśnica wyróżnia kompetencje praktyczno-moralne i techniczne; S. Dylak – kompetencje bazowe konieczne oraz pożądane; K. Paławska traktuje o pragmatycznym, aktywnym i etycznym aspekcie umiejętności; H. Kwiatkowska odnosi się do sprawności interpretacyjnych, komunikacyjnych, metodologicznych⁸. Także próbę opracowania standardów kompetencji zawodowych współczesnego nauczyciela podjął Komitet Nauk Pedagogicznych PAN. Wskazał on na pięć grup kompetencji:

1. Kompetencje pragmatyczne – skuteczność w planowaniu, organizowaniu, kontroli i ocenie procesów edukacyjnych.
2. Kompetencje współdziałania – skuteczność zachowań prospołecznych i sprawność działań integracyjnych.
3. Kompetencje komunikacyjne – skuteczność zachowań językowych w sytuacjach edukacyjnych.
4. Kompetencje kreatywne – innowacyjność i niestandardowość działań.
5. Kompetencje informatyczno-medialne – sprawne korzystanie z nowoczesnych źródeł informacji.

Można zauważyć, iż wszyscy autorzy wskazują na kompetencje podstawowe – konieczne i kompetencje wyższego rzędu – intencjonalne. Uważam, że z pewnością należy formułować i uzasadniać potrzebę posiadania przez nauczycieli kompetencji podstawowych⁹:

- właściwe wykształcenie,
- zakres posiadanej wiedzy,
- określone sprawności i umiejętności,
- prezentowana postawa moralna,
- predyspozycje osobowościowe.

⁷ Cz. Banach, *Nauczyciel*, [w:] T. Pilch (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, tom. 3, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2004, s. 548.

⁸ Por. D. Kowalczyk, *Kompetencje nauczyciela w zreformowanej szkole*, [w:] P. Przybysz (red.), *Edukacja wobec różnorodności*, Wyd. AMW, Gdynia 2001, s. 335–336.

⁹ E. Gawel-Luty, A. Suchocka, *Za i przeciw generalizacji nauczycielskich kompetencji*, [w:] E. Salata (red.), *Pedagogiczno-psychologiczne kształcenie nauczycieli*, Wyd. Instytutu Technologii Eksploatacji, Radom – Warszawa, s. 81.

Zaś nie należy generalizować metakompetencji obejmujących:

- sposób formułowania własnej, indywidualnej sytuacji edukacyjnej,
- określenie kierunku w dążeniu do samorozwoju,
- wyznaczanie ram w działalności innowacyjnej,
- sposób kreowania relacji z wychowankiem, czyli wyboru własnej drogi edukacyjnej.

Metakompetencje świadczą o posiadaniu przez nauczyciela tej swoistości, która pozwala na łączenie powinności i samorealizacji. Owa swoistość sprawia, że nauczyciel staje się Mistrzem, którego działanie uzasadnia autonomiczna tożsamość, czyli taka definicja powinności zawodowych, która wyprowadza ich sens zrozumienia własnej osoby jako integralnej całości. Na poziomie tożsamości autonomicznej dokonuje się zrównanie powinności zawodowych ze zobowiązaniami moralnymi, jakie człowiek ma sam wobec siebie. Nauczyciele-Mistrzowie są więc osobami otwartymi, gotowymi na dokonywanie zmian, wolnymi od rutyny, cechuje ich refleksyjność upoważniająca do reinterpretacji zastanej wiedzy, romantyzm dający możliwość do autentycznego spotkania z Innymi oraz pragmatyzm prowadzący do skuteczności działania. Zatem „mocny profesjonalizm” wymaga łączenia refleksyjnej praktyki i romantycznego pragmatyzmu¹⁰. Kategoria nauczyciela-Mistrza to jednocześnie kategoria traktująca o pełnej samorealizacji nauczyciela, w ramach wypełniania powinności zawodowych ma miejsce wówczas, gdy jest on osobą pokazującą młodym możliwości wyboru właściwej dla siebie drogi, w poczuciu kulturowej przynależności, przy jednoczesnym zachowaniu własnej odrębności.

Otwarcie szkoły na osobę nauczyciela rozumiem jako stworzenie mu przestrzeni do możliwości indywidualnego kreowania i realizowania sytuacji edukacyjnych, będących wypadkową jego wiedzy, doświadczenia i odpowiedzialności za młodych. Jest to możliwe wówczas, gdy szkoła jako instytucja stanie się jednostką innowacyjną, wspierającą kreatywne działanie nauczyciela.

szkoła będzie otwarta na rodziców jako współtwórców realizacji edukacyjnej

Rodzina stanowi pierwsze, podstawowe i najwartościowsze środowisko społeczne. Istnieje wiele definicji i określeń rodziny. Na przykład W. Adamski określa rodzinę jako „grupę społeczną bazującą na czynnikach biologicznych i naturalnych, w której więzy miłości i pokrewieństwa nabierają najwyższego znaczenia. Tworzy najmniejszą społeczność ludzką, najbardziej naturalną, a zarazem konieczną, wcześniejszą od państwa czy innych grup”¹¹. Według J. Rembowskiego rodzina „jest kolebką rozwoju osobowości każdego człowieka szczególnie dziecka. W niej zdobywa ono mowę, język, kształtuje uczucia i postawy wobec członków rodziny i otaczającego świata. Rodzina jest ważna dla dziecka, bo wprowadza je w świat kultury, przygotowuje do udziału w życiu dorosłych”¹². A. Comte nazwał rodzinę pomostem między jednostką a społeczeństwem, wskazując w ten sposób na jej najważniejszą, podsta-

¹⁰ B.D. Gołębiak, *Zmiany edukacji nauczycieli. Wiedza – biegłość – refleksyjność*, Wyd. Edytor, Toruń – Poznań 1998, s. 160–165.

¹¹ F. Adamski, *Socjologia małżeństwa i rodziny*, PWN, Warszawa 1982, s. 26.

¹² J. Rembowski, *Rodzina w świetle psychologii*, WSiP, Warszawa 1986, s. 30.

wową rolę w społeczeństwie¹³. Uważam, iż najpiękniej definiuje rodzinę Jan Paweł II w Liście do Rodzin: „Rodzina jest drogą pierwszą i z wielu względów najważniejszą. Jest drogą powszechną, pozostając za każdym razem drogą szczególną, jedyną, niepowtarzalną jak niepowtarzalny jest każdy człowiek. Rodzina jest tą drogą, od której nie może się on odłączyć. Wszak normalnie każdy z nas w rodzinie przychodzi na świat, można więc powiedzieć, że rodzinie zawdzięcza się fakt bycia człowiekiem”¹⁴.

Rodzina jako pierwsze środowisko funkcjonowania człowieka, poprzez ciągłość i systematyczność oddziaływań na dziecko, w sposób pierwszorzędny kreuje postawy młodych, którzy to właśnie wchodząc później w relacje z innymi tworzą grupy społeczne, w obrębie których i poprzez które zawiązują specyficzne interakcje naznaczone zarówno subiektywną oceną wielowymiarowej rzeczywistości, jak i stanowiące rezultat intencjonalnego oddziaływania określonego społeczeństwa, powstałego na bazie poszczególnych jednostek i grup społecznych. Sposób tego indywidualnego oglądu uwarunkowany jest przez rodzinę, co w znacznej mierze wskazuje na kształt przyszłego społeczeństwa.

Dlatego też właśnie rodzina winna stać się przedmiotem zainteresowania państwa. Przepisy prawa polskiego zawierają szeroki zakres instrumentów mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa rodzinie. W odniesieniu do małżeństwa są to głównie normy, które dotyczą jego trwałości, np. przesłanki rozwodu, unieważnienia małżeństwa, ustalenia jego nieistnienia, tryb postępowania rozwodowego przewidujący mediacje oraz zawieszenia postępowania, w razie widoków na utrzymanie pożycia małżeńskiego, jak też instytucję separacji małżeńskiej.

Pomimo funkcjonowania różnych instrumentów wspomagania rodziny należy przyznać, że ich zakres jest ciągle niewystarczający. W szczególności dotyczy to rodzin wielodzietnych, patologicznych borykających się z problemami finansowymi i wychowawczymi.

Otwarcie na rodzinę to postulat wskazujący na potrzebę zintensyfikowania działań opiekuńczo-pomocowych rodzinie i to zarówno w odniesieniu do państwa, placówek rządowych i pozarządowych, a także indywidualnych jednostek. Szczególna rola przypada tutaj szkole jako instytucji, która zaraz po rodzinie stanowi miejsce kształtowania młodych. Poprzez dobrą znajomość ucznia wynikającą ze stosowania zasady indywidualizacji oddziaływań, to właśnie szkoła jest w stanie zauważyć potrzebę niesienia pomocy niektórym wychowankom i ich rodzinom poprzez bezpośrednie działanie, jak i poprzez zawiadomienie o takowych potrzebach właściwych instytucji społecznych czy państwowych.

szkoła będzie otwarta na społeczeństwo traktowane jako element świata globalnego

Oczywistym jest, iż poszukiwanie możliwości panowania człowieka nad jego własnym wytworem – globalną cywilizacją, wymaga poza dążeniem do zachowania równowagi tożsamości poszczególnych elementów współczesności, przyjęcia określonych

¹³ Z. Tyszka, *Socjologia rodziny*, PWN, Warszawa 1974, s. 10.

¹⁴ Jan Paweł II, *List do Rodzin*, Biblioteka Niedzieli, Sandomierz 1994, s. 12.

kierunków rozwoju. Strategia zrównoważonego rozwoju w kontekście cywilizacyjnym formułuje następujące postulaty¹⁵:

1. Zmiana dotychczasowych trendów rozwoju cywilizacyjnego poprzez odejście od fascynacji techniką, odrzucenie idei nieograniczonego ilościowego wzrostu produkcji i konsumpcji na rzecz racjonalności instrumentalnej (nastawionej na wyszukiwanie środków skutecznego działania) do racjonalności społecznej i ekohumanistycznej (ujmującej wszelkie działania z punktu widzenia wartości-ekologicznych, etycznych, społecznych, estetycznych).
2. Podjęcie działań zmierzających do przekształcania sposobu ludzkiego myślenia o przyrodzie, społeczeństwie i „dobrostanie człowieka”, tworzenia swoistej kultury ekologicznej oraz nowego, opartego o zasady solidarności ogólnoludzkiej etosu życia społecznego i w tym kontekście modyfikacja potrzeb i pragnień ludzkich, wzorów życia i postępowania.
3. Wypracowanie całościowej teorii zrównoważonego rozwoju, przede wszystkim w wymiarze gospodarczym i społecznym, ponieważ obecne teorie ekonomiczne i ideologie społeczne w zbyt małym stopniu uwzględniają przyrodnicze i etyczne wymiary rozwoju cywilizacyjnego.
4. Wypracowanie w sferze instytucjonalno-organizacyjnej kompleksowej polityki planowania i wdrażania ekorozwoju oraz dostosowywania prawa, instytucji państwowych, mechanizmów i struktur gospodarczych do realizacji zadań zrównoważonego rozwoju.
5. W kwestiach dotyczących skali, sposobów i granic użytkowania dóbr i usług przyrody winni decydować ekolodzy, natomiast w sprawach alokacji tych dóbr i usług kompetentni są politycy i ekonomiści.
6. Droga ku „cywilizacji zrównoważonego rozwoju” w skali globalnej prowadzi przez projektowanie i realizowanie zoperacjonalizowanych programów działania w skali regionalnej i krajowej i ich społeczną koordynację oraz uzgadnianie, harmonizowanie na płaszczyźnie międzynarodowej i w obrębie globalizującej się gospodarki. Wymagać często to będzie rezygnacji z partykularnych i jednostkowych interesów i korzyści na rzecz dobra wspólnego zglobalizowanej ludzkości.

Traktując o konieczności odpowiedzialnego poszukiwania kierunku rozwoju współczesnej cywilizacji, należy wskazać także na¹⁶:

- potrzebę zaangażowania każdego człowieka w szukanie drogi poprzez splątany gąszcz problemów;
- uznanie, że przyjmowane przez nas systemy wartości oraz decydujące o naszych zachowaniach motywacje przesądzają o możliwości wprowadzenia zmian na lepsze;

¹⁵ Z. Hull, *Spoleczne uwarunkowania i filozoficzne podstawy rozwoju zrównoważonego*, [w:] Cz. Plewka (red.), *Edukacja, tradycje, rzeczywistość, przyszłość*, Oficyna Wydawnicza CDiDN, Szczecin 2005, s. 144–146.

¹⁶ A. King, B. Schneider, *Pierwsza rewolucja globalna*. Raport Klubu Rzymskiego, Warszawa 1992, s. 228.

- przyjęcie, że zachowanie się państwa i społeczeństw jest odzwierciedleniem zachowania się poszczególnych obywateli;
- zrozumienie, że dramatyczne rozwiązania prawdopodobnie nie będą dziełem przywódców i rządów, lecz że przetrwanie społeczeństwa będzie wymagało tysięcy drobnych, mądrych decyzji odzwierciedlających nową, pełniejszą świadomość milionów zwykłych ludzi;
- wprowadzenie w życie zasady, że przywilej – czy to osobisty, czy narodowy – musi być zrekompensowany towarzyszącą mu odpowiedzialnością.

K. Ostrowska proponuje trzy modele hierarchii wartości: w stosunku do siebie, w odniesieniu do innych, w stosunku do otoczenia¹⁷.

W stosunku do siebie, w trakcie indywidualnej egzystencji, jednostka ma za zadanie osiągnięcie coraz pełniejszego rozwoju w kierunku osiągnięcia pełnego człowieczeństwa wyrażającego się harmonijnym i hierarchicznym zaspokajaniem potrzeb biologicznych, psychicznych, społecznych i duchowych.

W odniesieniu do innych zadaniem jednostki jest współdziałanie z nimi w celu zrealizowania ich pełnego rozwoju oraz tworzenia nowych struktur międzyludzkich służących człowiekowi.

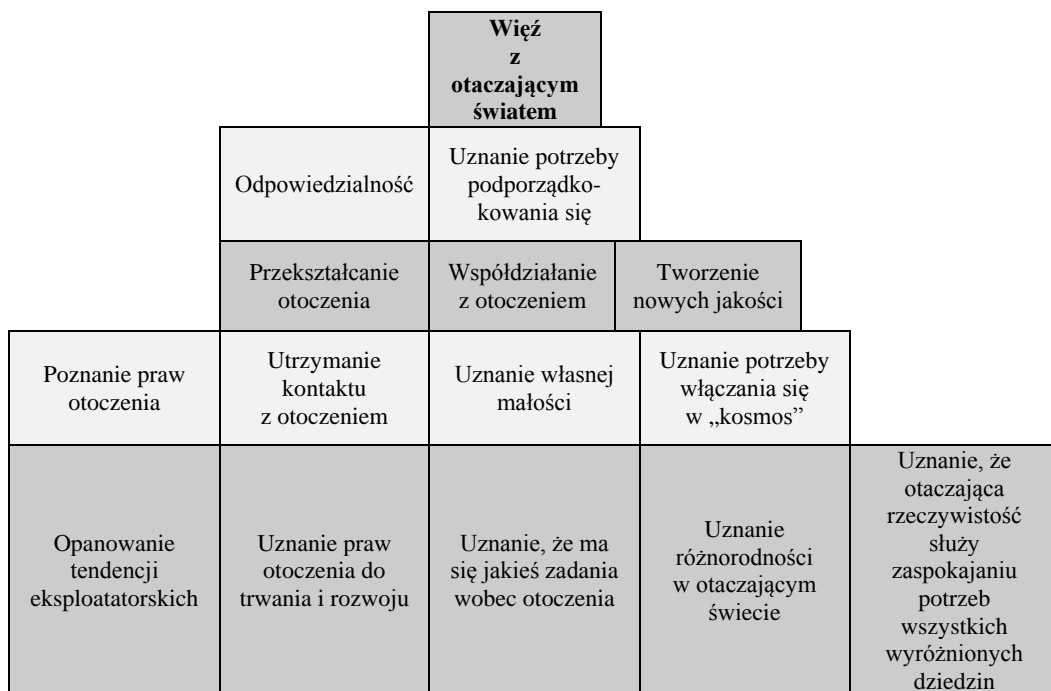
		Miłość			
		Wolność		Odpowiedzialność	
	Przyjaźń	Koleżeństwo		Partnerstwo	
Uznanie wolności innych	Solidarność z innymi		Lojalność wobec innych	Akceptacja innych	
Dobroć	Wyrozumiałość	Szacunek dla innych	Zaufanie do innych	Altruizm	
Uznanie wspólnoty	Uznanie indywidualności i różnorodności	Uznanie życia innych	Uznanie potrzeby terytorium	Uznanie rozwoju innych	Uznanie prawdy jako podstawy życia społeczeństwa

Rys. 2. Model systemu postaw wobec wartości i pozwalający zrealizować cel współdziałania z innymi

W prezentowanych modelach pojawiają się jako naczelne takie wartości jak: doskonałość, miłość, więź z otaczającym światem, a także wolność, godność, odpowiedzialność, podporządkowanie. Jako naczelną wartość w systemie odnoszącym się do realizowania zadania stawania się sobą autorka przyjęła doskonałość.

¹⁷ K. Ostrowska, *W poszukiwaniu wartości*, GWP, Gdańsk 2000, s. 16–17.

Powyższe ujęcie problematyki wartości z pewnością pomija wartości niezależne w swym bycie od poszczególnych jednostek. Należą do nich przede wszystkim wartości naczelne: prawda, dobro, piękno i miłość.

Rys. 3. Model systemu postaw wobec wartości pozwalający zrealizować cel włączenia się we wszechświat

Jednocześnie poszczególne społeczeństwa za sprawą choćby nieograniczonych możliwości komunikacyjnych nie pozostają w izolacji, wchodzą w złożone, rozpatrywane w makroskali interakcje z innymi narodami, przez co podobnie jak w przypadku jednostek i grup społecznych następuje przemieszanie tożsamości poszczególnych społeczeństw. Zatem to zarówno każda istota ludzka, dana grupa społeczna, jak i poszczególne społeczeństwa poprzez wzajemne uwikłania doprowadziły do kreacji oraz przyjęcia współczesnej cywilizacji, partycypując w jej rozwoju prowadzącym do stworzenia świata globalnego, który niejako zwrótnie powraca do człowieka, do grup społecznych i narodów, wyznaczając kierunek drogi, którą podążają.

Dlatego też stosownym wydaje się wskazanie na otwartość szkoły wobec kreowania społeczeństwa opartego na silnych podstawach aksjologicznych, co staje się gwarantem przetrwania zarówno pojedynczych jednostek, grup społecznych, jak również całego społeczeństwa.

Podsumowanie. Prowadzone rozważania stanowią próbę namysłu nad szkołą jako podstawowym elementem systemu oświatowego, którego zadaniem jest poszukiwanie sposobu przygotowania młodych do koherencji z otaczającym ich światem. Jest

to zadanie trudne, szczególnie w obliczu wszechobecnej nieprzewidywalności znaczeń, konieczności kreowania nowych kompetencji, czy w końcu do próby włączenia się w formułowanie rzeczywistości, jaka nas otacza. Z pewnością niepokój budzi fakt, że wkroczyliśmy w świat wirtualny, zastępujący realność, potrzebę kontaktu z Innym, wywołujący często brak potrzeby kierowania się w życiu wartościami naczelnymi. Czy zatem my, nauczyciele, potrafimy nie ulec w całej rozciągłości cyberprzestrzeni i przekazać młodym także kompetencje humanistyczne? Wymaga to z pewnością mądrości i odwagi w przeciwstawieniu się tendencjom traktowania człowieka tylko jako instrumentu wykonawczego, a nie podmiotowej jednostki.

Bibliografia

1. Adamski F., *Socjologia małżeństwa i rodziny*, PWN, Warszawa 1982.
2. Banach Cz., *Nauczyciel*, [w:] T. Pilch (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, tom. III, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2004.
3. *Edukacja – jest w niej ukryty skarb*. Raport dla UNESCO pod przewodnictwem J. Delorsa, wyd. UNESCO, Warszawa 1998.
4. Gnitecki J., *Globalizacja*, [w:] T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, wyd. Żak, Warszawa 2003, tom 2.
5. Gawel-Luty E., Suchocka A., *Za i przeciw generalizacji nauczycielskich kompetencji*, [w:] E. Sałata (red.), *Pedagogiczno-psychologiczne kształcenie nauczycieli*, Wyd. Instytutu Technologii Eksploatacji, Radom – Warszawa.
6. Gołębiak B.D., *Zmiany edukacji nauczycieli. Wiedza – biegłość – refleksyjność*, wyd. Edytor, Toruń – Poznań 1998.
7. Hull Z., *Spoleczne uwarunkowania i filozoficzne podstawy rozwoju zrównoważonego*, [w:] Cz. Plewka (red.), *Edukacja, tradycje, rzeczywistość, przyszłość*, Oficyna Wydawnicza CDiDN, Szczecin 2005.
8. Jan Paweł II, *List do Rodzin*, Biblioteka Niedzieli, Sandomierz 1994.
9. King A., Schneider B., *Pierwsza rewolucja globalna*. Raport Klubu Rzymskiego, Warszawa 1992.
10. Kowalczyk D., *Kompetencje nauczyciela w zreformowanej szkole*, [w:] P. Przybysz (red.), *Edukacja wobec różnorodności*, wyd. AMW, Gdynia 2001.
11. Kuszak R., *Status prawny ucznia po akcesji*. „Edukacja i Dialog” 2003, nr 5.
12. Ostrowska K., *W poszukiwaniu wartości*, GWP, Gdańsk 2000.
13. Rembowski J., *Rodzina w świetle psychologii*, WSiP, Warszawa 1986.
14. Rozwój, globalizacja, dobro człowieka. Audiencja dla przedstawicieli związków zawodowych i przedsiębiorstw, ORP 21, 2000, nr 6.
15. Sawicki M., *Dziecko jako osoba. Szkice z teorii kształcenia i wychowania*, [w:] B. Dymara (red.), *Dziecko w świecie szkoły*, Impuls, Kraków 1998.
16. Tyszka Z., *Socjologia rodziny*, PWN, Warszawa 1974.
17. Wołoszyn S., *Oświata i wychowanie w XX wieku*, [w:] Z. Kwiecieński, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika*, PWN, Warszawa 2003.

prof. dr hab. Elżbieta GAWEL-LUTY
Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni

Grzegorz PIEKARSKI
Akademia Pomorska w Słupsku